

Мохонько Віталій Анатолійович
аспірант кафедри соціальної філософії,
філософії освіти та освітньої політики
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
вул. Пирогова, 9, Київ, Україна
orcid.org/0009-0001-0574-7555

АКСІОЛОГІЧНІ ТА ПРАКСЕОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ НА ОСНОВІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У НАВЧАННІ ТА ПРАКТИЦІ КРЕАТИВНИХ ІНДУСТРІЙ

Актуальність. У статті здійснено комплексний філософський аналіз аксіологічних та праксеологічних засад інтеграції технологій штучного інтелекту (ШІ) у навчальний процес та професійну діяльність у креативних індустріях. **Мета дослідження** – проаналізувати фундаментальні виклики, які генеративний ШІ ставить перед традиційними уявленнями про творчість, авторство та автентичність. **Методологія дослідження** є міждисциплінарною та поєднує: філософську герменевтику (для інтерпретації взаємодії «людина–алгоритм» як діалогу й співтворчості), концептуальний аналіз базових понять (авторство, автентичність, цінність), аксіологічну реконструкцію нормативних дилем і критичний дискурс-аналіз правових та політичних позицій щодо ШІ. Практиологічний блок реалізовано через порівняльну оцінку генеративних інструментів у навчальних і професійних кейсах, з фокусом на трансформацію робочих процесів та когнітивні наслідки для здобувачів і фахівців креативних індустрій. На завершальному етапі застосовано синтез і теоретичне моделювання освітніх інтервенцій та етичних кодексів із подальшою експертною валідацією й сценарним аналізом. **Результати.** На основі аналізу філософських концепцій креативності (М. Боден), інформаційної етики (Л. Флоріді) та герменевтики (Г.-Г. Гадамер) розроблено методологічну рамку для осмислення нової екосистеми взаємодії «людина-алгоритм». У роботі систематизовано ключові аксіологічні дилеми, зокрема юридичну невизначеність авторства, девальвацію традиційних навичок та етичні проблеми алгоритмічної упередженості. Практиологічний вимір досліджено через аналіз трансформаційного впливу генеративних інструментів на робочі процеси та когнітивні наслідки їх використання. На основі виявлених проблем має бути означений напрямок їх вирішення, включаючи адаптацію освітніх програм та розробку етичних кодексів, спрямованих на збереження людського виміру у творчому процесі.

Ключові слова: штучний інтелект, креативні індустрії, філософія освіти, аксіологія, праксеологія, генеративний ШІ, інформаційна етика, авторство, візуальний дизайн.

Вступ. Інтеграція генеративного штучного інтелекту (ШІ) у креативні індустрії є фундаментальним зрушенням, що торкається аксіологічних та праксеологічних засад творчої діяльності. На відміну від попередніх технологій, що автоматизували переважно механічні аспекти праці, сучасні генеративні моделі втручаються у сфери, що традиційно вважалися прерогативою людської свідомості: формування ідей, естетичне судження та генерування унікальних візуальних форм [1]. Ця ситуація вимагає глибокого філософського осмислення, оскільки традиційні освітні моделі виявляються не готовими до цієї трансформації.

Для детального аналізу феномену необхідно вийти за межі суто інструментального погляду на ШІ. Більш продуктивною є розгляд нової реальності через призму «інфосфери», запропоновану філософом Лучано Флоріді [2]. У цій парадигмі ШІ постає не як пасивний інструмент, а як активний інформаційний агент, що змінює саму екологію створення та сприйняття сенсів. Це дозволяє перейти від вузьких технічних питань до фундаментальних етичних та освітніх проблем. Історичні аналогії, як-от винайдення фотографії, не повною мірою

відображають унікальність моменту, адже генеративний ШІ не фіксує чи редагує реальність, а синтезує нову, що створює екзистенційні виклики поняттям автентичності та істини. Для українського освітнього простору розробка вираженої, гуманістично орієнтованої стратегії інтеграції ШІ є нагальною потребою, що відповідає цілям, закладеним у стратегії розвитку вищої освіти в Україні [3].

Мета та завдання дослідження. Метою цього дослідження є здійснення комплексного філософського аналізу ціннісних (аксіологічних) та практичних (праксеологічних) засад інтеграції штучного інтелекту в креативні індустрії та освіти, та на цій основі розробка гіпотетичних моделей для його етичної та педагогічно доцільної імплементації.

Методи дослідження. Для досягнення мети застосовано комплексний методологічний підхід. Теоретичний аналіз включає герменевтичний метод для інтерпретації філософських текстів М. Боден [1], Л. Флоріді [2] та Г.-Г. Гадамера [4], а також концептуальний аналіз для уточнення понять «авторство», «автентичність». Компаративний аналіз використовується для дослідження праксеологічного аспекту проблеми шляхом порівняння провідних генеративних інструментів. Критичний дискурс-аналіз застосовується для вивчення суспільних наративів, юридичних документів (зокрема, позиції Бюро з авторських прав США) та етичних кодексів. На завершальному етапі використовуються синтез та моделювання для розробки конструктивних, теоретично обґрунтованих моделей освітніх програм та педагогічних стратегій.

Виклад основного матеріалу. Для уникнення поверхневих оцінок впливу ШІ на сферу креативних індустрій необхідно закласти філософсько-методологічний фундамент. Роботи Маргарет Боден пропонують структуровану класифікацію творчих процесів, продуктивну для аналізу можливостей ШІ [1]. Боден демістифікує креативність, розглядаючи її не як містичний акт натхнення, а як аспект людського інтелекту, що ґрунтується на повсякденних когнітивних здібностях. Вона виділяє три форми креативності: комбінаторну (нові поєднання існуючих ідей), дослідницьку (відкриття нового в межах існуючого стилю) та трансформаційну (докорінна зміна концептуального простору) [1, с. 350–351]. Для глибшого розуміння феномену креативності необхідно детальніше проаналізувати запропоновані дослідницею форми.

Комбінаторна креативність полягає у створенні нових, незвичних поєднань вже існуючих ідей. Прикладами можуть слугувати поетичні метафори, колажі або наукові аналогії. Цей тип креативності вимагає багатого запасу знань та здатності знаходити несподівані зв'язки між різними концептуальними областями. Генеративні моделі ШІ демонструють видатні можливості саме в цій сфері. Здатність таких моделей, як Sora, Midjourney, Nano-Banana тощо, генерувати зображення на основі, здавалося б, неп'єднаних текстових запитів, наприклад, «астронавт їде верхи на коні в стилі Ван Гога» (Рис.1), є яскравим проявом комбінаторної креативності.

Рис. 1. Зображення створено генеративною моделлю Google Nano-Banana за вказаним запитом

Алгоритм, оперуючи величезними масивами даних, знаходить і візуалізує статистичні зв'язки між поняттями, які для людської свідомості можуть здаватися далекими. Потенціал комбінаторної креативності інструментів на основі ШІ робить значний внесок у зміни принципів роботи сфери візуального дизайну.

Дослідницька креативність відбувається в межах уже існуючого концептуального простору – певного стилю мислення, набору правил чи жанру (наприклад, тональна гармонія в музиці, напрям у живописі або певний архітектурний стиль). Дослідницька креативність полягає у відкритті нових, раніше не реалізованих можливостей усередині існуючого простору. Боден порівнює це з дослідженням невідомих доріг на вже існуючій мапі. Генеративний ШІ виявляється надзвичайно потужним інструментом для такого роду досліджень. Коли користувач просить Midjourney створити зображення в стилі конкретного митця, він, по суті, доручає алгоритму дослідити концептуальний простір цього стилю, генеруючи нові варіації, які сам митець, можливо, ніколи б не створив. Це дозволяє митцям та дизайнерам швидко «прототипувати» ідеї, досліджувати стилістичні варіації та розширювати межі власного бачення, не виходячи за рамки обраного стилю. В свою чергу, це піднімає питання авторства і проблематику інтелектуальної власності.

Третя, і найглибша форма – трансформаційна креативність. Вона полягає не в дослідженні існуючого концептуального простору, а в його докорінній зміні, у створенні абсолютно нових правил. Це той тип креативності, який ми асоціюємо з революційними проривами в науці та мистецтві. Відкриття нових концепцій є найбільш складною і фундаментальною роботою, яка створює нові сенси та зрушує горизонти сфер людської діяльності. Саме тут, на думку багатьох дослідників, пролягає межа можливостей сучасного ШІ.

Таким чином, класифікація Боден дозволяє перевести дискусію з безплідного питання «Чи може машина творити?» у значно більш конструктивну площину. А саме, дає відповідь які типи творчих процесів може підтримувати, автоматизувати чи посилювати ШІ, а які залишаються унікальною людською прерогативою. Це розмежування є ключовим для подальшого аналізу як праксеологічних змін у робочих процесах, так і для розробки адекватних освітніх стратегій. Воно показує, що роль людини не зникає, а трансформується від творця-виконавця до творця-концептуаліста, стратега.

Якщо концепції Боден допомагають структурувати наше розуміння творчого процесу, то філософія Лучано Флоріді надає потужну етичну та онтологічну рамку для аналізу середовища, в якому цей процес відбувається [2]. Флоріді стверджує, що цифрова революція є не просто технологічною, а четвертою великою революцією в історії людства (після Коперника, Дарвіна та Фрейда), яка фундаментально змінює наше самосприйняття та наше місце у світі [6]. Він вводить поняття «інфосфери» – нового середовища існування, де інформація є первинною субстанцією. У даній парадигмі люди і алгоритми ШІ є «інфоргами» (інформаційними організмами). Флоріді пропонує інформаційну етику як макро-етику, що фокусується на здоров'ї інфосфери в цілому. Етичні проблеми, пов'язані з ШІ, як упередженість та діпфейки, розглядаються у формі інформаційного забруднення. Такий підхід вимагає від креативних фахівців взяти на себе роль відповідальних архітекторів інфосфери, дотримуватись моральних та етичних критеріїв [2].

Якщо теорія Боден структурує сам творчий акт, а етика Флоріді окреслює середовище, в якому він відбувається, то філософська герменевтика, зокрема ідеї Ганса-Георга Гадамера, пропонують модель для опису самого процесу взаємодії між людиною та штучним інтелектом. Філософська герменевтика Гадамера пропонує модель для опису процесу взаємодії між людиною та ШІ як діалогу та співтворчості [4]. Традиційно така взаємодія розглядається як процес де штучний інтелект є пасивним інструментом підконтрольним людині або ж навпаки, повною заміною творцю. Герменевтичний підхід дозволяє побачити третій підхід – шлях діалогу та співтворчості. Процес розуміння, за Гадамером, є рухом по герменевтичному колу, що можемо екстраполювати на практику промпт-інжинірингу. Коли користувач вводить перший текстовий запит (промпт) у систему, він діє на основі свого «перед-розуміння» того, що

він хоче отримати, і того, як, на його думку, працює система. Згенерований ШІ результат є відповіддю алгоритму, яка майже ніколи не буває ідеальною з першого разу. Ця відповідь, однак, змінює початкове уявлення користувача. Він бачить, що саме система зрозуміла, які аспекти його ідеї вона втілила вдало, а які спотворила. На основі цієї нової інформації користувач коригує та уточнює свій запит, ініціюючи новий виток герменевтичного кола. Цей ітеративний процес уточнення промптів, який є основою роботи з сучасними генеративними інструментами, і є практичною реалізацією герменевтичного діалогу.

Ітеративний процес уточнення запитів є практичною реалізацією герменевтичного діалогу, в якому відбувається злиття бачень людини та машини. Ключовою навичкою стає герменевтична компетенція, здатність до глибокого розуміння та критичної інтерпретації. Роль людини трансформується з автора-деміурга на автора-інтерпретатора.

Інтеграція ШІ ставить під сумнів фундаментальні цінності про унікальність авторства, автентичність твору та цінність майстерності. Питання хто є автором твору, створеного за допомогою ШІ стало центральним у сучасних дебатах. Бюро з авторських прав США, дотримуючись доктрини авторства людини, відмовляє в наданні захисту творам, повністю згенерованим ШІ, що було закріплено у судовій справі *Thaler v. Perlmutter* [5]. Водночас Бюро розрізняє категорії творів «створені ШІ» та «створені за допомогою ШІ». В другому випадку захист можливий за умови достатнього творчого внеску людини. За цією юридичною невизначеністю стоїть глибша філософська дилема автентичності, чи може твір бути автентичним, якщо він не є результатом унікального людського досвіду та свідомих намірів? [6].

Масове впровадження ШІ може призвести до девальвації традиційних мистецьких навичок. Навички, що раніше вимагали років навчання, тепер можуть бути симульовані алгоритмом. Проте відбувається не стільки тотальна девальвація, скільки зміна акцентів у понятті майстерності. Цінність переноситься з технічного виконання на мета-навички, такі як концептуальне мислення, критична оцінка та стратегічне бачення. Криза традиційної майстерності є передусім педагогічною проблемою, що вимагає переорієнтації навчального процесу на розвиток саме тих компетенцій, які ШІ не може замінити [7].

Широке застосування ШІ оголює і глибокі етичні проблеми. Системна упередженість в алгоритмах відтворює та посилює існуючі в суспільстві стереотипи. Технології генерації реалістичних зображень відкривають можливості для створення дипфейків, що підриває довіру до візуальної інформації. Легкість та швидкість генерації контенту можуть призвести до знецінення мистецтва, перетворюючи його на стандартизований масовий товар. Ці проблеми є проявом фундаментальної властивості ШІ-систем. Вони оптимізують результат на основі статистичних закономірностей, ігноруючи етичний та культурний контекст, що переносить тягар відповідальності на людину.

У розгляді поставлених питань не можемо опускати праксеологічний вимір. Технології ШІ змінюють повсякденну діяльність та робочі процеси фахівців. Аналіз інструментів, таких як Adobe Firefly, Midjourney тощо, показує спільну тенденцію до радикального прискорення та автоматизації раніше трудомістких етапів творчого процесу. Це підвищує продуктивність та змінює структуру творчого процесу, зміщуючи фокус з рутинного виконання на стратегічне планування та генерацію ідей. Існують різні підходи до інтеграції ШІ. Від «корпоративного» (Adobe Firefly), що акцентує на юридичній безпеці, до «стартапного» (Midjourney), що пріоритезує інноваційність, іноді за рахунок зсуву етичних норм.

Варто зазначити проблематику котра полягає в самому дизайні генеративних моделей на основі ШІ. Оскільки створення такої системи вимагає обробки алгоритмом значної бази контенту для навчання, чи можна вважати подібну дію порушенням прав власників інтелектуальної власності матеріалів, а відтворення образів за допомогою алгоритмів штучного інтелекту – піратством? Це питання вилилось у судовий позов корпорацій Disney та Universal проти стартапу Midjourney. Можемо припустити, фінальне рішення у судовій справі подібного масштабу значним чином може сформувати юридичні та етичні розуміння застосування ШІ, використання інструментів на основі нейронних мереж у створенні візуального дизайну.

Трансформація творчих робочих процесів впливає на когнітивні навички користувачів, породжуючи дихотомію між доповненою креативністю та ризиками когнітивного розвантаження. Надмірна залежність від зовнішніх інструментів може знижувати власну здатність до критичного та творчого мислення [8]. Дослідження показують, що ШІ може сприяти конвергентному мисленню (пошук єдиного правильного рішення), але водночас пригнічувати дивергентне мислення (генерування безлічі ідей). Когнітивний вплив ШІ значною мірою залежить від педагогічної моделі його застосування. Необхідно навчати методам критичного, рефлексивного та майстерного використання технологій.

Ключ до успішної адаптації до новітніх інструментів лежить у перебудові освітніх програм. Аналіз передових практик світових освітніх центрів (MIT, Parsons School of Design) свідчить про перехід від парадигми «навчання інструментам» до «навчання критичній взаємодії з екосистемою». Інноваційні програми характеризуються міждисциплінарністю, акцентом на критичному мисленні та етиці, проектно-орієнтованим навчанням та гуманістичною орієнтацією. Доцільним видається інтеграція в навчальні плани таких модулів, як «Цифрова етика та інтелектуальна власність», «Критичний аналіз алгоритмічних систем» та «Промпт-інжиніринг як герменевтична практика».

Освітні реформи мають бути доповнені розробкою чітких етичних орієнтирів для професійної спільноти. Рамковий етичний кодекс має базуватися на принципах прозорості (маркування ШІ-контенту), людського нагляду та відповідальності, справедливості та інклюзивності (боротьба з упередженнями), поваги до інтелектуальної власності та безперервного навчання та діалогу. Впровадження цих принципів допоможе сформувати більш стійке та відповідальне середовище для інтеграції ШІ.

Висновки. Проведене дослідження аксіологічних та праксеологічних засад використання технологій на основі штучного інтелекту в креативних індустріях та освіті дозволяє зробити висновок, що ми є свідками незворотного процесу, який виходить далеко за межі простого технологічного оновлення. Інтеграція генеративного ШІ спричиняє фундаментальні зрушення, що породжують глибокі ціннісні конфлікти та вимагають докорінної перебудови практик. Центральні аксіологічні дилеми розгортаються навколо кризи традиційних уявлень про авторство, автентичність та цінність людської майстерності. Юридична невизначеність статусу ШІ-згенерованих творів, поєднана з філософськими питаннями про роль інтенціональності та досвіду у мистецтві, створює стан нормативної невизначеності. Водночас праксеологічні трансформації, що полягають у радикальному прискоренні та автоматизації творчих процесів, несуть у собі як значний потенціал для підвищення ефективності, так і приховані ризики, пов'язані з когнітивним розвантаженням та атрофією фундаментальних навичок.

Ключова теза полягає в необхідності переходу від інструментального розуміння ШІ до екосистемного. Розгляд ШІ як пасивного інструмента є не доречним. Доцільнішою є модель, що базується на концепції «інфосфери» Л. Флоріді, де ШІ постає як активний інформаційний агент. Такий підхід вимагає розвитку мета-навичок: критичного мислення, етичної рефлексії та герменевтичної компетенції. Загалом, явище застосування штучного інтелекту потребує комплексного та міждисциплінарного осмислення. Необхідне подальше дослідження для вироблення підходу до його використання у навчанні та практиці, котре дозволить мінімізувати визначені ризики та потенційні негативні ефекти.

Відповідь на ці виклики лежить у площині гуманітарного знання та свідомих освітніх зусиль. Збереження людського виміру творчості в епоху ШІ постає як головне завдання сучасної філософії освіти та дизайну, що полягає в пошуку нових форм гармонійного симбіозу, де технологія посилює, а не заміщує людину.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Boden M. A. Creativity and artificial intelligence. *Artificial Intelligence*. 1998. 103 (1–2). С. 347–356.
2. Floridi L. *The Logic of Information: A Theory of Philosophy as Conceptual Design*. Oxford : Oxford University Press, 2019.

3. Міністерство освіти і науки України. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2030 роки. Київ : МОН, 2020. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf> (дата звернення: 08.10.2025).
4. Гадамер Г.-Г. Истина і метод. Т. 1: Герменевтика І: Основи філософської герменевтики. Київ : Юніверс, 2000.
5. Thaler v. Perlmutter: Human Authors at the Center of Copyright? Kluwer Copyright Blog, 2025, 08.04.2025. URL: <https://legalblogs.wolterskluwer.com/copyright-blog/thaler-v-perlmutter-human-authors-at-the-center-of-copyright/> (дата звернення: 28.10.2025).
6. U.S. Copyright Office. Copyright Registration Guidance: Works Containing Material Generated by Artificial Intelligence. Federal Register, 2023, 88 (59), С. 16190–16194.
7. Loh K. K., Kanai R. How has the Internet reshaped human cognition? *The Neuroscientist*. 2016. 22 (5). С. 506–520.
8. Wolf M. Reader, Come Home: The Reading Brain in a Digital World. New York : Harper, 2018.
9. Kelly S. D. A Philosopher's Case Against AI Art. The New York Times, 2019.

REFERENCES

1. Boden, M. A. (1998). Creativity and artificial intelligence. *Artificial Intelligence*, 103(1–2), pp. 347–356.
2. Floridi, L. (2019). *The Logic of Information: A Theory of Philosophy as Conceptual Design*. Oxford: Oxford University Press. 256 p.
3. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2020). *Stratehiia rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2021–2030 roky* [Strategy for the Development of Higher Education in Ukraine 2021–2030]. Kyiv: MON. Retrieved October 8, 2025, from <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf> [in Ukrainian].
4. Hadamer, H.-H. (2000). *Istyna i metod. T. 1: Hermenevtyka I: Osnovy filosofskoi hermenevtyky* [Truth and Method. Vol. 1: Hermeneutics I: Foundations of Philosophical Hermeneutics]. Kyiv: Yunivers. [in Ukrainian].
5. *Thaler v. Perlmutter: Human Authors at the Center of Copyright?* (2025, April 8). Kluwer Copyright Blog. Retrieved October 28, 2025, from <https://legalblogs.wolterskluwer.com/copyright-blog/thaler-v-perlmutter-human-authors-at-the-center-of-copyright/>
6. U.S. Copyright Office. (2023). Copyright Registration Guidance: Works Containing Material Generated by Artificial Intelligence. *Federal Register*, 88(59), pp. 16190–16194.
7. Loh, K. K., & Kanai, R. (2016). How has the Internet reshaped human cognition? *The Neuroscientist*, 22(5), pp. 506–520.
8. Wolf, M. (2018). *Reader, Come Home: The Reading Brain in a Digital World*. New York: Harper. 272 p.
9. Kelly, S. D. (2019). A Philosopher's Case Against AI Art. *The New York Times*.

Mokhonko Vitalii Anatoliiovych

Postgraduate Student at the Department of Social Philosophy,
Philosophy of Education and Educational Policy
Dragomanov Ukrainian State University
9, Pyrogoва str., Kyiv, Ukraine
orcid.org/0009-0001-0574-7555

AXIOLOGICAL AND PRAXEOLOGICAL PRINCIPLES OF USING TECHNOLOGIES BASED ON ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN TEACHING AND PRACTICE WITHIN THE CREATIVE INDUSTRIES

Problem. The article presents a comprehensive philosophical analysis of the axiological and praxeological foundations for integrating artificial intelligence (AI) technologies into the educational process and professional practice within the creative industries. **Purpose.** The purpose of the study is to analyze the fundamental challenges that generative AI poses to traditional notions

of creativity, authorship, and authenticity. **Methods.** The research methodology is interdisciplinary and combines: philosophical hermeneutics (for interpreting the interaction of “human–algorithm” as dialogue and co-creation), conceptual analysis of basic concepts (authorship, authenticity, value), axiological reconstruction of normative dilemmas, and critical discourse analysis of legal and political positions on AI. The praxeological block was implemented through a comparative assessment of generative tools in educational and professional cases, with a focus on the transformation of work processes and cognitive consequences for applicants and professionals in the creative industries. At the final stage, synthesis and theoretical modeling of educational interventions and ethical codes were applied with further expert validation and scenario analysis.

Results. The study reveals fundamental challenges that generative AI poses to traditional conceptions of creativity, authorship, and authenticity. Drawing on philosophical conceptions of creativity (Margaret A. Boden), information ethics (Luciano Floridi), and hermeneutics (Hans-Georg Gadamer), the study develops a methodological framework for interpreting the emerging human–algorithm interaction ecosystem. The paper systematizes key axiological dilemmas, including the legal indeterminacy of authorship, the devaluation of traditional skills, and the ethical problem of algorithmic bias. The praxeological dimension is examined through analysis of the transformational impact of generative tools on workflows and the cognitive consequences of their use. On the basis of the identified problems, the study delineates directions for their resolution, including the adaptation of educational curricula and the development of ethical codes aimed at preserving the human dimension of the creative process.

Key words: artificial intelligence, creative industries, philosophy of education, axiology, praxeology, generative AI, information ethics, authorship, visual design.

Дата надходження статті: 02.11.2025

Дата прийняття статті: 17.11.2025

Опубліковано: 26.12.2025